

BIJDRAGE
 VAN
 Mr. DAAM FOCKEMA,
 OVER
DE GRENZEN VAN FRIESLAND
 IN
 ONDERSCHIEDENE TIJDVAKKEN ¹.

Mijne Heeren!

In de op eene na laatste vergadering van het Genootschap, werd door een geacht Medelid aangevoerd: » Een klein tractaet fan da *Saun Zelanden* des gantschen lands des van *Friesland* mej syn tobeheer end Eijlanden, » te vinden achter de *Geschiedenissen van Friesland*, door C. SCHOTANUS, in het *Tablinum*, blz. 19. Dezelve zeide, dat de opgave zeer verschilde van anderen, welke onder *Friesland* bevatteden vele meer noord-oostelijk gelegene landschappen, tot de *Wezer*, de *Elve*, ja tot den *Eyder*, en tevens meer zuidelijk tot den *Sincfal*. Ik zal daarbij nog voegen, dat een *Ouder Friesland* zich binnen engere grenzen bepaalde, hoewel van veel grootere oppervlakte,

¹ Voorgelezen bij het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, op den 1 Februarij 1844.

dan het *tegenwoordige Friesland*. Dat geacht Medelid gaf verder zijn verlangen te kennen, dat dit punt werd opgehelderd door hen, welke zich met het geschiedkundige meer bezig hadden gehouden.

Het is bekend, dat ik, na het verlaten van het Staats-tooneel in 1834, heb voorgenomen, om mij van de beschouwing der openbare zaken te onthouden, en, steeds aan een werkzaam leven gewoon, gekozen heb tot onderwerp mijner oefeningen de geschiedenissen van *Friesland*, zoo als hetzelfde op eene kleine oppervlakte thans bestaat; waarbij nogtans de geschiedenissen van andere oorden, met welke vroegere betrekkingen van vriendschap en vijandschap hadden bestaan, niet geheel ter zijde konden worden gesteld. Natuurlijk moest het door ons Medelid aangevoerde punt daarbij onder mijne aandacht zijn gevallen, en ik heb daarom de door mij bewerkte tijdvakken nagegaan, waarvan ik twee deelen, loopende tot 1150, sedert de gewone jaartelling, aan het Genootschap heb aangeboden, en het zich uitbreidend vervolg, loopende tot 1515, in dit jaar hope aan te bieden. Ik heb bij het beoefenen van dat onderwerp ontdekt, dat de grenzen van het historisch *Friesland*, in onderscheidene tijden en omstandigheden, zeer verschillende zijn geweest, en dat de zoo noodzakelijke onderscheiding bij de geschiedschrijvers niet altijd naar behooren is in acht genomen. Zulks is door mij opgemerkt, onder anderen, opzigtelijk de grenzen bij G. VAN LOON, in deszelfs *Oude Hollandsche historie*, deel II, blz. 50, zie deswege mijne *Schetsen der Friesche geschiedenissen*, deel II, bl. 163. Ik zal alzoo den loop der tijden volgen in de opgave der grenzen van *Friesland*, en slechts zeer kort de historische daadzaken aanhalen, welke tot regeling der grenzen aanleiding hebben gegeven, en daarmede in verband, of tot opheldering dienstig, kunnen worden geacht, en gebruik maken van het in de *Schetsen* door mij beschrevene, hoewel

dat werk, in algemeene termen, door eene recensie in de *Vaderlandsche Letteroefeningen*, zonderling is beoordeeld.

—

I. Ik zal dan beginnen met de opgave der grenzen volgens den beroemden TACITUS, in deszelfs geschrift *De moribus Germanorum*, c. 34 en 35, waaruit, en uit de werken van PLINIUS en anderen, blijkt, dat de Bructeri, door anderen vervangen, ten oosten de naburen der Friezen waren; dat *Friesland* ten zuiden door den Katwijkschen Rijnarm werd beperkt; en verder van af den mond dier rivier door de zee werd bespoeld tot aan den mond der rivier de *Eems*, welke tot een gegeven punt de grens uitmaakte, met eene zuid-westwaartsche strekking tot aan het land der Bructeri, hiervoren genoemd. Wij weten verder uit de geschiedenissen, dat de Romeinsche krijgsbenden, op de bevelen van Keizer CLAUDIUS, uit *Friesland* zijn terug getrokken, doch langs den *Rijn* hunne sterkten behielden, waarschijnlijk met verlenging van de *Drususgracht*. Hierdoor zal de twist zijn ontstaan, ten gevolge waarvan twee Friezen (VERRITUS en MALORIX, volgens TACITUS) zich naar *Rome* begaven, om het land tot aan den *Rijn* terug te vorderen, en goedgunstig onder de regering van Keizer NERO, te *Rome*, behandeld werden, doch in hun verzoek niet slaagden; zoodat een klein gedeelte, langs de *Drususgracht* tot aan den *IJssel*, aan de Romeinen verbleef. Uit den historischen gang der tijden blijkt, dat de Friezen, sedert de ontruiming van hun land door de Romeinsche krijgsbenden, onafhankelijk, en met dezelve bestendig in goede verstandhouding, leefden; dat de Cauchi, over de *Eems*, hun land ontruimden, en de Friezen hunne heerschappij over de *Eems* hebben uitgestrekt; dat bij het trekken der Franken naar het zuiden, de Friezen, tot dekking van hun land tegen de Franken, zich in *Duitschland*

oostwaarts hebben uitgebreid, tot dat zij van de Franken van daar later werden terug gedrongen; dat nader de Friesche Vorst RABOÛT *de eerste*, door bevelhebbers en in persoon zuidwaarts over den *Rijn* is getrokken en landstreken heeft bezet, zelfs eenen watertogt met een leger den *Rijn* op naar *Keulen* deed, en in 715 of 716 eene luisterrijke overwinning op CAREL MARTEL daar behaalde; doch dat deze Vorst, later de zege tegen zijne andere vijanden bevochten hebbende, op zijne beurt met eene groote legermagt den *Rijn* afzakte, en RABOÛT, welke terug getrokken was, versloeg. Hoewel RABOÛT wel langs den *Rijn* plaatsen had bezet, en vooral in de nabijheid van de Friesche grenzen, blijkt het niet, dat hij daar een regelmatig bestuur vormde, om die verder met *Friesland* te vereenigen.

II. In dien stand was *Friesland*, toen CAREL *de Groote* hetzelfde in 775 veroverde, en zijn gezag vestigde. Op den landdag van *Paterborn*, in 785, gaf dezelve last tot het verzamelen van de wetten en costumen der overwonnene volken, ten gevolge waarvan is verschenen de *Lex Frisionum*, behelzende de verordeningen van drie landstreken, namelijk van de landen tusschen de *Wezer* en *Lauwers*, tusschen *Lauwers* en *Flie*, en tusschen *Flie* en *Sincfal*. Dit stuk levert een bewijs, dat CAREL *de Groote* toen *Friesland* heeft gevormd langs de zee, van den *Wezer* tot *Sincfal*, en dat in die drie oorden, hetgeen met vroegere bekende omstandigheden wel in verband staat, onderscheidene wetgevingen vroeger bestonden, waarvan *Friesland* tusschen *Flie* en *Lauwers*, over het algemeen, de hoogste boeten en breuken had, en dienvolgens het meest welvarende konde worden geacht.

Over de zuidelijke grens *Sincfal* blijft steeds veel twijfel bestaan; velen hellen over tot de gedachte, om een klein

noordelijk gedeelte van *Vlaanderen* onder *Friesland* te berekenen, en zelfs wordt *Oostende* ergens daaronder begrepen; ik heb daarover iets gezegd in mijne *Schetsen*, deel II, blz. 123. Wat de grens aan den noordoostkant betreft, CAREL *de Grootte*, steeds op de uitbreiding zijner heerschappij bedacht, heeft vervolgens de landstreken van af de *Wezer* tot de *Elve*, en voorts tot de *Eyder*, onder zijne magt gebragt. Van dien tijd af dagteekent zich de grootste uitgebreidheid van *Friesland*.

Diens Keizers zoon en opvolger LODEWIJK, door de geestelijken met den naam van *den Vroomen* voorzien, erfde de onverdeelde heerschappij, maar stelde in de landschappen, ten zuiden van den Katwijkschen Rijnarm, Deensche en andere Stedehouders en Graven aan, waardoor de lotgevallen van deze oorden met die van *Oost-Friesland* zeer verschilden, doch door den algemeenen naam ook op ons *Friesland* te onregte wel worden toegepast. Na diens Keizers dood werd het colossaal rijk verdeeld tusschen deszelfs zonen LOTHAR en LODEWIJK benevens CAREL; en, wat *Friesland* betraf, hetzelfde, van af den *Eyder*, langs de zee-kusten over de *Elve*, de *Wezer*, *Fems*, *Lauwerszee*, de *Flie-stroom* tot aan den Katwijkschen *Rijn*, werd toegewezen aan LODEWIJK *den Duitscher*, met uitzondering van het land tusschen het riviertje *Kennin* en den evengemelden Rijnarm: verder werd, na worsteling, gemelde strook lands, met het land tusschen den gemelden Rijnarm en de *Maas*, en verder van de *Maas* tot aan *Sincfal*, aan LOTHAR toegewezen bij erscheiding, in 843, van welke scheidings de andere toedeelingen van landen tot ons onderwerp niet behooren. Na den dood van LOTHAR erfde deszelfs jongste zoon, LOTHAR *de tweede*, in 853, en, na diens overlijden zonder wettige kinderen, deszelfs eenige overgeblevene volle broeder, Keizer LODEWIJK, de beide landschappen, ten zuiden van den Katwijkschen *Rijn* tot aan

Sincfal. In 870 werd, bij het leven van Keizer LODEWIJK, tusschen dezelfs oomen, LODEWIJK *den Duitscher* en CAREL *den Kalen*, op aandrang van laatstgemelden, een verdrag gemaakt, waarbij LODEWIJK verkreeg het landschap tusschen *Rijn* en *Maas*, met het landschap over den Rijnarm, tot aan de *Kennim*; en CAREL het landschap van de *Maas* tot aan *Sincfal*, sluitende aan dezee bezittingen. Na het overlijden van LODEWIJK *den Duitscher* werden, bij verdeling tusschen dezelfs drie zonen, aan LODEWIJK *den derden* toegewezen des vaders nagelatene Friesche Staten tot aan de *Maas*; waarna, namens het kindskind van den overledenen CAREL *den Kalen*, in 879, ook het zuidelijkste Friesche landschap aan dezen LODEWIJK werd afgestaan, welke dus hereenigde het geheele *Friesland*, door CAREL *den Grooten* gevormd.

Met eenige moeilijkheden, wegens de landschappen ten zuiden van den Katwijkschen Rijnarm, heeft die stand van zaken onder de laatste Deutsche Carolingen voortgeduurd; doch na het kinderloos overlijden van LODEWIJK, ARNOUITS ZONN, werd aan CONRAAD, Hertog van *Frankenland*, het hoog oppergezag over *Duitschland*, in 911, opgedragen, met het opperbewind over de Friesche Staten. Vervolgens is door de afstammelingen van CAREL *den Kalen* het regt van erfenis beweerd, waardoor de oorspronkelijke Lotharsche bezittingen een bron van geschillen en oorlogen hebben opgeleverd, bij welken de Graven van *Holland* en *Zeeland*, naar derzelve vermeend belang, om hunne magt te vermeerderen, verschillende houdingen aannamen; maar de staten, afkomstig van LODEWIJK *den Duitscher*, over den *Rhijn*, dus ook ons *Friesland*, verbleven onafgebroken onder de algemeene heerschappij des Deutschen Rijks, en het overig zuidelijk deel van *Friesland* behoorde insgelijks nog onder de Keizerlijke regering, want door Keizer LODEWIJK, schoonzoon van den Hollandschen

Graaf WILLEM *den derden*, werden in 1314 en 1330 de regten van het *Duitsche Rijk* op *Holland* en *Zeeland* opgeheven, met voorbehoud van het leenroerig regt van hulde aan het Rijk, zie *Friesch Charterboek*, I, blz. 153 en 184. Tot regt verstand der geschiedenissen moeten wij hier aanmerken, bij het melden der namen van *Holland* en *Zeeland*, dat reeds veel vroeger de landstreken ten zuiden van den Katwijkschen Rijnarm onder die namen bekend waren, en dat de schrijvers deze landstreken bij vervroeging onder dezelfde namen hebben aangeduid; dat de magt der *Graven van Holland*, in de eerste tijden, zich binnen eene kleine oppervlakte bepaalde, aan welke door eenen Deenschen Vorst, daar gevestigd, den naam van *Oland*, *Holand* en *Holland*, was gegeven; dat vervolgens, bij uitbreiding van het Grafelijk gezag, vestiging van heerlijke regten, en het uitzetten van het gebied over grootere oppervlakten gronds, aan den *zuidkant van Friesland*, eene onderscheiding is opgekomen van het *Frisia libera* en *hereditaria*, volgens welke het meest zuidelijke, als geregeerd door Vorsten bij erfopvolging, den laatstgemelden naam bekwam, terwijl de Friezen meer noordwaarts zich beijerden, om den naam van *Vrije Friezen* te handhaven; hetgeen de Friezen, *ten westen van het Fliemeer* en dezes uitwatering, reeds vroeg blootstelde aan de veroverzucht der Hollandsche Graven, waaronder zij eindelijk bezweken; zoodat het vrije *Friesland* den zuidelijken grens verkreeg in het *Friesland* tusschen *Flie* en *Lauwers*, veelmalen bij onderscheiding *Oost-Friesland* genoemd.

Wij zullen nu nog den lotwissel van het uitgebreide *Friesland*, van af den *noordkant* en den *Eyder*, in een zeer kort overzicht beschouwen; nadat hetzelve tot de onmiddelijke staten van het *Duitsche Rijk* behoorde. Bisschoppen en aanzienlijke Heeren in die landstreken wisten ook, door aanmatiging van gezag, door gunsten en titels,

eenen hoogen invloed te verkrijgen, en heerschappijen zonder en met leenroerige regten te vestigen; tusschen en aan die landstrecken waren plaatsen, waar nijverheid, handel en zeevaart vrije rijkssteden deden ontstaan; de heerschezucht van geestelijke en wereldlijke Heeren begon zich uit onderlinge naarijver meer en meer uit te breiden, en daartegen de magt der rijkssteden zich te verheffen. Alzoo werd *Friesland* ook van den noordoostkant gesmaldeeld, waar de naam van Friezen, of derzelve herinnering, nog op enkele kleine plekken bleef bestaan.

III. Ik hel over om te gelooven, dat na de oprigting van het Bisdom *Munster*, waarbij het *Friesland* beoosten de *Lauwers*, met het Over-Eemsche, onder eene geestelijke heerschappij werd gebragt, eene naauwere vereeniging van die landen is ontstaan, welke aanleiding heeft gegeven tot eene verwijdering tusschen de landen van weêrskanten de *Lauwers*, dewijl *Friesland* aan de westzijde onder het bisdom van *Utrecht* behoorde; dat de naauwere vereeniging van het Over-Lauwersche, tegen de geestelijke heerschezucht in die oorden, eene meerdere verstandhouding in het staatkundige heeft te weeg gebragt, en de bijeenkomsten bij den Upstalsboom heeft doen ontstaan; welken ik, na overweging der deswege aangevoerde gevoelens, in het begin der 13de eeuw kan aannemen. Het is waarschijnlijk, dat de Friezen, tusschen *Flie* en *Lauwers*, door Hollandsche Graven en andere zuidelijke Heeren meer en meer verontrust wordende, in het begin der 14de eeuw tot het deelnemen in voorschreven verbond zijn overgegaan. Er was overeen gekomen, om te raadplegen over gewigtige punten der verordeningen van den Upstalsboom, in het voorjaar van 1323, werwaarts afgevaardigden van de West-Lauwersche Friezen zich ook zouden begeven, doch door

den oorlog met den Graaf van *Gelder* werden terug gehouden. Vele voorname punten werden behandeld, maar de Algemeene Vergadering werd tot in Augustus verdaagd, wegens het hoog aanzien en de magt der afwezige West-Lauwersche Friezen. Het staatkundig hoofdpunt was: *De vrijheid gemeenschappelijk met de wapenen te verdedigen en beschermen tegen elken aanval, welke tot overheersching door eenen geestelijken of wereldlijken Vorst, van welken stand of rang hij mogte zijn, gedaan zoude worden tegen de bondgenooten in het algemeen, of tegen een of meer van dezelve.* De West-Lauwersche Friezen kwamen mede op den bepaalden tijd in de vergadering; wanneer door hen en die van de overige *Friesche Zeelanden*, bij herziening, het heroemd verdrag in September werd tot stand gebracht, bekend onder de *Statuten van Upstalsboom*.

Hierachter volgt, bij SCHOTANUS, het tractaat der *Zeven Zeelanden*, welke destijds (volgens opgave) onder den *Frieschen naam* behoorden.

I. Gewest, *West-Friesland* over de zee.

II. Gewest, van *Stavoren* tot *Leeuwarden*, *Westergoo*, met inbegrip van *Wijmbritzeradeel* en *Doniawarstal*.

III. Gewest, *Oostergoo* (zoo als het thans is), met *Boorndeel* en eenige andere deelen (in de *Zevenwouden*).

IV. Gewest, *Stellingwerf* en *Schoterwerf*, met de naburige landen van *Kuinre*, *Giethorn*, *Vollenhove*, *Steenwijk* en geheel *Drenthe*.

V. Gewest, het geheel gewest *Groningen* en *Ommelanden*, met de landstrekken van *Reiderland* enz., aan den westelijken oever van de *Eems*.

VI. Gewest, *Emden*, *Emderland*, *Broekmer-*, *Auriker-*, *Oostringer-* en *Hartingerland*, *Grete* en *Norderland*.

VII. Gewest, *Rustringerland*, *Wennigerland*, *Moermerland* enz., en verder eenige landen over de *Wezer*, aan geestelijken en wereldlijken toebehoorende.

Dit tractaat is zonder dagteekening en jaar, en onderscheidt de landstreken in vrije en onafhankelijke, en in zoodanigen, welke onderworpen waren; onder de laatstgemelden zijn er, die vóór het verbond reeds onder vreemde heerschappij waren, zoo als het eerste geweest, en landen onder het zevende; andere werden *later* onderworpen: het tractaat (de verhandeling) is dus van lateren oorsprong dan het verbond. De heerschezucht in het Over-Eemsche verzwakte het verbond, ten gevolge waarvan de Vergaderingen in 1361 naar *Groningen* werden overgebracht. KENO en FOKKE UKENA, in het tractaat bij name genoemd, speelden eerst in 1410 en vervolgens hunne rollen. Het verbond, in de bijeenkomsten van Augustus 1323 gesloten, behelst niet de namen der *overige bondgenooten* buiten de Wester Lauwersche Friezen, en de acte der vroegere handelingen, waarin de overige zullen zijn opgenoemd, is mij niet voorgekomen. Eene historische kritische ontwikkeling van het zoogenaamde tractaat, zoude bij deze gelegenheid te lang ophouden, waarom ik straks zal mededeelen de landschappen, welke ik beschouw tot dit verbond van 1323 te hebben behoord, naar aanleiding der geschiedenissen.

Het bondgenootschap bestond niet lang in die kracht, waardoor het bij naburen ontzag verwekte, en binnenlands orde en rust door eensgezindheid handhaafde. Ons *Friesland* zoude later door gemelde bondgenooten met heerschezuchtige oogmerken verontrust, en door onderscheidene vijanden, die hetzelfde wilden overheeren, geteisterd worden, om eindelijk eene prooi van den magtigsten te worden.

✻

Ik zal nu een kort overzicht van de grenzen van *Friesland* op die drie merkwaardige tijdstippen geven, en daarna iets over de grenzen van ons tegenwoordig *Friesland* ten slotte er bijvoegen.

I. Het *aloude Friesland* grensde ten oosten aan de Bructeri, welke aan den regter oever van den *IJssel* woonden, ten zuiden aan den Katwijkischen Rijnarm, ten westen en noorden aan de *Noordzee*, en verder aan de *Eems*, tot aan het laatst der 8ste eeuw, onder deze bepalingen, dat aan den zuidkant door de Romeinen, en later door anderen, van het land der Marsatische Friezen is bezeten, en daarentegen sedert de 4de eeuw de Friezen zich over de *Eems* hebben uitgebreid.

II. Het *Friesland van CAREL den Grooten* strekte zich uit langs de zee-kusten van af *Sinefal* (waarschijnlijk in het noorden van *Vlaanderen*) noordwaarts tot aan de *Wezer*, later *Elve* en *Eyder*; waarvan achterevolgens *Zeeland*, *Holland* en *West-Friesland*, ten zuiden, en vele landschappen ten noorden, tot aan de *Wezer* en *Jade*, onder bijzondere regeringen zijn gekomen.

III. Het *Vrije Friesland* werd gevestigd in de 13de en 14de eeuwen, door vergaderingen bij den Upstalsboom wegens *Friesland*, tusschen *Jade* en *Eems*, tusschen *Eems* en *Lauwers*, en tusschen *Lauwers* en *Flie*; en de grens liep aan den landkant langs het Oldenburgsche, Munstersche, Drentsche en Overijsselsche, tot aan de *Zuiderzee*.

IV. Wij komen nu tot het door ons bewoonde *Gewest Friesland*. Ik heb voorgesteld in mijne vroeger gemelde *Schetsen*, in deel I, blz. 127—132, dat van de Frisii majores, volgens TACITUS, met de ontwikkeling van PLINIUS, twee landstreken der *Auchi* tot het gewest tusschen *Eems* en *Lauwers* behoorden (*Fivelingo* en *Hunsingo*), dat *Oostergoo* tusschen *Lauwers* en *Boorndiep* tot aan de *Boorn*, welke tusschen *Smallingerland* en *Opsterland* loopt, de derde, en *Westergoo* tot en met *Workum*, met inbegrip van *Bolsward*, en eenige zuidwaarts en oostwaarts strekkende dorpen, de vierde landstreek der *Auchi* bevatteden; terwijl nu de *Frisiabones* de oostelijke naburen waren van

de beide gemelde landstreken der Auchi; dat ten zuiden van de Auchi, in *Westergoo*, en van de Frisiabones de *Sturiers* volgden; waarop *Friesland* eindigde met het land der *Marsaciërs*, thans voor een groot gedeelte tot de provinciën *Utrecht* en *Gelderland* behoorende, en overigens door de zee bedekt. Ik heb deze overneming hier nuttig geacht, omdat daaruit blijkt, dat ons gewest is het eenige plek gronds, hetwelk nog draagt den naam van het aloude *Friesland*; als bevattende in *Oostergoo* en *Westergoo* gedeelten van het land der Auchi, vervolgens in *Zevenwouden* het land der Frisiabones; dat het land der *Sturiers*, zoo verre hetzelfde niet is weggespoeld, of door de zee is bedekt, ten deele bij *Westergoo* en ten deele bij *Zevenwouden* is gevoegd; eindelijk, dat, in het begin der vijftiende eeuw, *Schoterwerf* en de *Stellingwerven* met *Zevenwouden*, en alzoo met *Friesland*, zijn vereenigd: zoodat *Friesland* met de eilanden *Ameland* en *Schiermonnikoog* bevat de landstreken *Oostergoo*, *Westergoo* en *Zevenwouden*, met elf steden, waarvan twee in *Oostergoo*, acht in *Westergoo* en een in de *Zevenwouden* liggen; en tot grenzen heeft de *Zuiderzee*, de *Noordzee*, *Groningerland*, *Drenthe* en *Overijsel*.

De naam van *Friesland* is bijna onafgebroken aan dit gewest verbonden gebleven. Toen staatkunde, afkeerig van de door ondervinding bewezene gebreken in de *Unie* weg te nemen, de een- en ondeelbaarheid, met den aankeve dies, wist door te drijven, en, na eenen hevigen aanval op de Nationale Vergadering, in Januarij 1798, eene staatsregeling invoerde, met eene geheel andere landverdeeling in departementen, werd het grootste gedeelte van *Friesland*, met *Groningen* en *Ommelanden*, en een klein gedeelte van *Drenthe*, vereenigd onder den naam van het

departement van de *Eems*; en het overig gedeelte van *Friesland* werd gevoegd bij het Departement van den ouden *IJssel*; zoodat de naam van *Friesland* staatkundig zoude verdwijnen. Maar de financiën, welke zich zonder orde en goede beginselen niet naar behooren laten besturen, en door geene staatkundige magtspreuken kunnen worden gevormd, deden den naam van *Friesland*, met toevoeging van *voormalig Gewest*, voortduren; tot dat eene nieuwe staatsregeling, in 1802, de vroegere verving, en den naam van *Friesland* met dien van andere gewesten herstelde.

Later begreep de Fransche staatkunde, de uitvoerende magt aan een opperhoofd op te dragen, zonder dat de namen van den staat, en van de gewesten veranderden, doch het bestuur van den grooten SCHIMMELPENNINCK voldeed niet aan het berekend doel, en de Bataafsche republiek moest toen tot een koningrijk gevormd worden. Toen in het hoogstaatkundig kabinet van Keizer NAPOLEON besloten was de vorming van gemeld koningrijk, moest aan hetzelfde een naam worden gegeven, en NAPOLEON, die veelmalen CAREL den Grooten in deszelfs bedrijven zich voorstelde, zeide, bij een kort stilzwijgen, men zoude den Vorst *Koning der Friezen* kunnen noemen². Misschien dacht de Keizer reeds aan de uitbreiding van dat koningrijk; want de staatscommissie, werkzaam om een plan van organisatie der regterlijke magt, en van de manieren van procederen in civiele en criminele zaken voor het koningrijk te ontwerpen, ontving van Koning LODEWIJK, in het vroege voorjaar van 1808, den last, om reeds *Oost Friesland*

² Deze bijzonderheid, van welke ik in mijne *Schetsen* reeds iets heb gemeld, werd mij in *Utrecht* door eenen vriend, wiens betrekkingen en waarheidsliefde voor de echtheid waarborgen, medegedeeld.

mede in het ontwerp van de organieke wet op te nemen. Mogelijk dacht de Keizer, die gewoon was bij voortgaande beweging zich de zaken voor te stellen, in de noord-oostelijke uitbreiding CAREL *den Grooten* te volgen ³.

De naam van *Holland* werd aan het koninkrijk gegeven; *Friesland* bleef, zelfs bij de inlijving in het Fransche Rijk, door eene merkwaardige uitzondering, den ouden naam behouden, welken dat gewest, na het proclameren van het hersteld volksbestaan, en bij het doorstaan van onderscheidene lotgevallen, tot den huidigen dag draagt.

³ Zie den brief van NAPOLEON aan LODEWIJK zijnen broeder, in dezes *Geschiedkundige gedenkschriften*, deel III, blz. 230.